Právo, morálka a spravedlnost

KIT/BPRAI – Právo a informatika
Jiří Škoda – jiri.skoda@student.upce.cz
Fakulta elektrotechniky a informatiky, Univerzita Pardubice
Pardubice, 2022

(text neprošel jazykovou korekturou)

Právo morálka a spravedlnost. Pojmy, které jsou spolu nesporně provázané. Co znamenají? Jak se liší? Jak ovlivňují chování každého z nás i chod společnosti jako celku? Nejen nad těmito otázkami se pokusím v tomto textu zamyslet.

Na začátek mi, prosím, dovolte předem napsat důrazné varování: nejsem člověk s právnickým vzděláním. Ve svém volném čase se, mimo jiné, sice věnuji některé, pro mě zajímavé legislativě, např. mimo Ústavu České republiky zákony a ústavní zákony 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní republiky, 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, či 94/2012 Sb., o zásluhách Václava Havla, a to včetně, z mého pohledu, neméně zajímavém legislativním procesu stojícím nejen za těmito zákony. Jsem dokonce majitelem některých *ú-zetek* či Ústavy České republiky se komentářem Rychetského, Langáška, Herce, Mlsny a kolektivu. Mou zvláštní chtělo by se říct úchylkou (v angličtině pro toto mají výraz *guilty pleasure*) je i například čtení stenozáznamů z jednání Parlamentu a dokonce, když to bylo ještě před světovou pandemií onemocnění covid-19 možné, i osobní účast na schůzích jak Senátu Parlamentu České republiky ve Valdštejnském paláci, tak Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v paláci Thunovském. I přes to tento text může obsahovat spoustu faktických chyb. Pokud by Vás z tohoto či jiného důvodu jakákoliv část tohoto textu pohoršovala, předem se velice omlouvám.

Nejprve se pokusím zamyslet nad jednotlivými pojmy a představit, co znamenají pro mě osobně. Mohl bych zde samozřejmě uvádět slovníkové definice těchto pojmů, popřípadě tyto definice zkopírovat z Wikipedie či podobných portálů. Nicméně jsem přesvědčen o tom, že by to nemělo smyslu a opravdu si myslím, že cílem tohoto textu by neměl být faktický popis těchto pojmů a vztahů mezi nimi. Konec konců, na toto mi přijde zadání této práce příliš abstraktní.

Prvním pojmem je právo. Pod právem si v obecné rovině představuji soubor kodifikovaných pravidel fungování společnosti. Na těchto pravidlech se společnosti musí dohodnout, a to ať už přímo, například pomocí lidového hlasování v referendu, či nepřímo, tj. skrze své svobodně zvolené zástupce v nějakém orgánu, kterému dá lid moc o těchto pravidlech rozhodovat. Tento orgán může mít spoustu názvů a podob, v České republice mu říkáme Parlament České republiky, ve Slovenské republice mu říkají Národní rada Slovenské republiky a například ve Spojených státech amerických mu říkají Kongres Spojených států amerických. Tyto orgány obvykle vydávají jednotlivé právní normy, typicky například zákony, které tvoří základ práva ve společnosti. Samozřejmě zdroje práva jsou různé, konečně jsme se o nich bavili na poslední přednášce z tohoto předmětu, nicméně pro nějakou rozumnou délku tohoto textu bych do dalších podrobností nezabíhal.

Dalším pojmem je morálka. Pojmu morálka rozumím jako souboru pravidel, podobně jako u pojmu práva, nicméně v tomto případě nikoliv určujícím pravidla chodu společnosti, nýbrž pravidla chování jedince ve společnosti. Je to jakési vnitřní nastavení každého z nás, podle kterého se chováme, jednáme a, což si někteří vyloženě užívají, soudí ostatní jedince ve společnosti. Morálka je tedy silně individuální záležitostí. Nicméně i v takto silně individuální záležitosti je možné, pro společnost i nutné, najít nějaké společné minimum. Zdá se mi, že tato minima se liší v zemích, které bychom označili jako demokratické s vládou práva, a v zemích nedemokratických, někdy dokonce totalitních, kde se mi jeví, že toto minimum je postavené níže než u zemí demokratických. Je zajímavé, že toto nastavení společného minima se často projevuje do dalších aspektů života, jako ekonomická stabilita, životní úroveň či očekávaná délka dožití. Nicméně podrobnější rozebírání těchto aspektů bych s dovolením přenechal buď na jiné zamyšlení, či ještě lépe někomu, kdo tomu rozumí více než já.

Posledním termínem, který by měl tento text obsáhnout, je spravedlnost. S předstihem mohu napsat, že tento pojem potřeboval nejvíce času na zamyšlenou. Také ke to, dle mého názoru, pojem velmi abstraktní, vzhledem k ostatním pojmům v tomto textu. Pod spravedlností si představím jakýsi systém vah, který se snaží všem měřit stejně. Je to jakýsi proces hledání odpovědí na některé pro společnost důležité otázky. Kupříkladu: Jsme si opravdu jisti, že jedinec narušil psaná pravidla chodu společnosti? Pokud ano, trestáme jej dle práva? Je výše trestu stejná, jako u obdobných provinění? Jak vysoká je společenská škodlivost provinění? Hledání odpovědí na tyto otázky se mi, jako pouhému pozorovateli, jeví jako poměrně složité. Proto po lidech, které pověříme hledáním odpovědí na tyto otázky, nárokujeme vysoké odborné i lidské kvality. Důležitost těchto lidí ve společnosti je tedy ohromná. A protože je takto důležitá a společnost si to uvědomuje, proces jejich vybírání není prostupný pro každého. Vždyť jejich jmenování je v pravomoci nejvýše postaveného ústavního činitele, a to prezidenta republiky.

Co napsat závěrem? Všechny tyto pojmy spolu nesmírně souvisí. Například spravedlnost by asi těžko mohla existovat bez práva, o které se opírá. Právo by zase asi selhávalo, kdyby nebylo vytvářeno s nějakými společensky přijatelnými morálními pravidly. Morálka se zase definuje i díky spravedlnosti. Pokud má společnost pocit, že spravedlnost pozbývá důvodu své existence, jistě to značně deformuje i hranice morálních pravidel každého jedince ve společnosti. A dalších podobných vztahů mezi zadanými pojmy by se dalo napsat jistě více. Nicméně se mi zdá, že tento text již značně přesahuje definovaný standard pro dvě normostrany textu v českém jazyce, tedy dvakrát 1.800 znaků včetně mezer či dvakrát 250 slov. Z tohoto důvodu mé amatérské zamyšlení nad danými pojmy zde raději ukončím, než bych se dopustil dalších nepřesností a chyb, kterých bude v tomto textu jistě již tak více než dost.